

Sofie Riis

Sofie Riis var født i Kundby i 1895 og var gift med vognmand Andreas Riis.

Jeg vil gerne begynde med at sige, at det er noget af en misforståelse, at denne aftale er kommet i stand. Fru Rolsted spurgte mig for en tid siden, om ikke jeg kunne fortælle lidt herfra Kundby i min tid. Det var jeg letsindig til at sige ja i den tro at det kun var i en meget lille kreds. Da jeg så for nogle dage siden blev klar over, at der var sendt indbydelse ud, så fik jeg mine svære betænkeligheder - Jeg kunne jo ikke standse noget, så det jeg havde skrevet, er så det jeg læser her. Og så må man tage det, som det er - en gammel kone med en gammel stemme, der fortæller noget.

Når jeg skulle skrive noget om mine oplevelser her i Kundby fra de 87 år, jeg har levet her kunne jeg passende begynde hvor min bedstefar, morfar sluttede sine, samlet og trykt i en lille grå bog, som jeg engang har haft, men som jeg desværre ikke har mere. Bedstemor Kristiane og bedstefar Hans Jensen overdrog deres gård, som ligger sydvest for byen ved Bjergbyvejen, til deres yngste datter og hendes mand Signe og Lars Andersen i året 1890. De havde da haft den fra 1840, og de blev boende hos dem til de døde. Bedstemor i 1896, bedstefar 1903. Deres guldbryllup var 16/11 1896 og blev, som den første store fest, holdt i det nyopførte forsamlingshus. Fra den fest er det store billede, som børnene gav sine forældre. Det er de tre generationer, 20 børnebørn, hvor jeg som den yngste. Billedets første i den nederste række fra venstre, er en eneste af dem alle, der lever endnu 1982.

Bedstemor døde kort tid efter, så jeg husker hende ikke, men hun har nok været en dygtig kvinde, der på grund af bedstefars meget optagne tid af offentligt arbejde, både i sognet og i Rigsdagen, var meget arbejde lagt på hende i gården og med børnene 1 søn og 5 døtre. Som voksne kom de alle til at bo i Kyndby sogn og Bjergby. Jeg husker tydeligt, hvor festligt det var, når de alle samledes i mit hjem til bedstefars fødselsdag den 2-12. Dagen sluttede ofte med salmen: For dig o Herre som dage kun, årtusinde er at regne.

Min mor var den yngste i søskendeflokken, så jeg synes, mange af mine kusiner og fætre var så meget ældre end jeg, så det var mest de tre yngste fætre og min bror, jeg legede med. 1903 døde min bedstefar. Man har fortalt, at der til begravelsen var mødt så mange mennesker ved hjemmet, så de kørte i 46 hestevogne til kirken. Jeg var da 8 år og jeg savnede bedstefar så meget, han fortalte så livligt og lærte os så meget, så da jeg begyndte at læse, måtte jeg jo gøre det for ham. Salmen "Op al den ting som gud har gjort" holdt han meget af.

Jeg er nu kommet så langt, at jeg går i skole. Først er det hos vor meget dygtige lærerinde frk. Rasmussen. Fra den første dag kom jeg til at sidde sammen med mejeristens Johanne. Det blev vi ved med hele skoletiden igennem, og vores gode forbindelse holdt ved gennem årene og varer endnu i 1982, da vi igen er sammen i vores gode barndomsby. Mange gode kammerater og oplevelser gav den tid. Også

mange gode karle og piger var jeg jo sammen med i vort hjem, og som jeg synes vi havde det godt sammen med, både i arbejde og fritid.

Ja, den var der nu ikke så meget af, for pigerne skulle i stalden og malke, 3. gang for den dag kl. 7½ aften. Det tog gerne en times tid eller mere, så der var ikke længe til sengetid. Tidlig skulle vi jo op og begynde på malkning igen, så vi var færdige, når mælkeemanden kom, der skulle bringe mælken til mejeriet. Værst var det når køerne var på engene om sommeren, så måtte vi gå kl. fire og få spændt hesten for vognen, læsset spande og dunke og os selv på. Vejen dertil var temmelig lang og tit meget dårlig, så det tog sin tid.

Engene, ja dem kan der skrives historie om. Bare jeg kan det, jeg prøver. Engene var andet end græsgange for dyrene. Hvornår man opdagede, at jorden egnede sig til andet end græs, men kunne blive brændsel i form af tørv, og hvordan man fremstillede dem, ved jeg nok lidt om, men det er mig vanskeligt at fortælle, og det er en lang historie. Det hele var i gang 1870, da min mor var barn, og produktionen var så stor, at man så langvejs fra som Tuse Næs kom kørende med hestekøretøj og købte tørv, betalt vist efter tøndemål til den mand eller de mænd, der stod for tilberedningen, som så afregnede med gårdejeren, som de for en bestemt sum, havde lejet engen af for sommeren. Alt gik ved menneske og hestekræfter. Familier med børn boede der hele tiden i de mere end primitive træhytter halm i træseengene. Stearinlys og petroleum i små håndlamper. Både kone og børn tog del i arbejdet og børn fra byen gik derud og kantrede og skruede tørv, som det hed, hvorved de tjente sig en lille sommerløn. For mange mennesker betød den tørvemosetid så meget.

På en helt anden tid og måde fik tørven sin afløsning i form af smuldskrabning. Nu var navnet briketter og hestens kræfter overtog maskinerne. En stor indtægtskilde var det stadig for mange mennesker, men nu kunne folk blive boende hjemme, da andre befordringsmidler var kommet i brug. Bilernes tidsalder var begyndt. Efter års forløb fandt man ud af at afvande engene, og nu drives almindelig agerbrug af de gårdejere eller andre, der er fulgt efter, som engene altid har hørt til.

Min konfirmation var i Kundby kirke 1909, hvor Gad dengang var præst. Af tidligere præster her husker jeg Damborg, Formann og Ingerslev kun af omtale. De efterfølgende var Gad, Møller, Rørbeck, der også var provst, Zwergius og nuværende Rosenberg. Min bror Hans blev, på grund af præsteskitte her, konfirmeret i korskirken i Vallekilde, hvor den senere biskop Fønnesbech-Wulff dengang var præst, og min brors få år senere ophold på højskolen bevirkede, at jeg gennem ham også blev meget glad og optaget af alt det gode, vi kunne komme med til derinde.

De store velbesøgte efterårsmøder, der dengang varede 4 dage på højskolen, gav lejlighed til at høre både skolens egne og tidens gode talere udefra og samværet, hvor man traf på bekendte år efter år, fik stor betydning for omegnen og mange tilrejsende, som kunne bo på skolen i nogle eller alle dagene. Også mange dejlige sommeraftener, når der blev opført gode skuespil, mindes man med stor glæde.

En vestjyde Jens Karl Nygaard var elev på Vallekilde, og omkring 1908-9 havde han forskellige pladser på egnen, men fik så den ide at samle et korps af unge karle, der påtog sig at luge roer for folk. Det fik så stor tilslutning langt omkring, at da J.K. Nygaard afstod forretning og købte gården "Wilhelmsdal" i Bjergby, var der beskæftiget 60 ca. af disse roekarle, de kom ikke alene fra egnen her, men fra hele landet. Hvor de havde deres arbejde, fik de kost og logi. Det gav mange bekendtskaber. To og to arbejdede de gerne sammen, og når de stod meget tidligt op og når de stod meget tidligt op og blev sent ved om aftenen gav det vist efter den tids forhold en ret god sommerløn, men nok også slemt ømme rygge, da man dengang brugte roejern med meget kort skaft.

År 1913 begyndtes så med en ny entreprenør. Også han var vestjyde, fætter til J.K. Nygaard, Andreas Riis. Han var elev på Vallekilde 1910 sammen med min bror, og da han var i roekarleflokken kom han sammen med en anden ung mand til at luge i mit hjem. Det var vort første bekendtskab, som kom til at vare mange år. Da roetiden var færdig, blev Riis, som vi altid sagde, høstkarl hos Frederik Madsen her i Kundby, og bekendtskabet med sønnen Jacob på samme alder, var af samme lange gode varighed. Vinteren derefter var Riis karl i Langevang i Bjergby hos min fætter Holger Jensen. Før roetiden næste år lejede han værelse i huset på Kirkebakken, hos de 2 damer Kristine og hendes mor og var derved fast Kundby'er, dog vintrene i nogle år, blev tilbragt på Frørenseriet i Roskilde og på Tune landbrugsskole. Samtidig gik mine år hjemme på gården. I 1914 forlovede vi os, men blev først gift 1921.

Her vil jeg fortælle lidt om byen. Den gamle forskole var dengang i det hus, som endnu er her endnu og som ligger skråt over for gadekæret. I det næste bor nu forhenværende sygeplejerske Johanne Jensen, som kom hjem og passede sin gamle far fhv. mejeribestyrer Jensen, der på en måned nær blev 100 år. Hovedskolens gamle stuehus ses også endnu, overfor eller modsat Kirkebakken og bebos af Edith og Valdemar Jacobsen. År 1900 blev den store nye skole bygget, og her havde jeg hele min skolegang på Trønningevejen for så at afløses 1958 af den nuværende meget større skole også på Trønningevejen. Den omfatter tillige biblioteket, som blev oprettet ved lærer Bygbjergs gode hjælp og legat fra møller Karl Hansen, Marke. De første mange år var det i Sandby skole.

Af et andet legat, stiftet 1780 af herværende provst Bentsen, byggedes "Det røde hospital", hvori 4 gamle koner fik fri bolig og vist lidt penge. De behøvede dog ikke at være syge for at få plads der, hvilket navnet kunne tyde på. Huset blev revet ned ca. 1935 og et nyt bygget på samme sted af barber Fischer. Bentsens gravsted findes endnu på Kundby kirkegård.

Vor gamle kirke fra år 1100 vil jeg også gerne fortælle lidt om. Fra den smukke beliggenhed på den meget store bakke er der en dejlig udsigt langt omkring. Man må beundre den tids mennesker, at de med deres hjælpemidler kunne få rejst så stor og smuk en bygning. Adskillige til- og ombygninger er jo nok sket i tidens løb. Altertavlen er fra 1640? døbefont? orgel er udskiftet sidste gang ca. 1975. Den sidste store restaurering af kirkens indre skete i provst Rørbecks tid. Kirkegården er udvidet 2

gange, medens jeg kan huske. I min barn- og ungdom var det en meget stor fornøjelse, når sneen lå på Kirkebakken, at starte slæden og køre helt ned omkring brugsen, men da bilerne kom, ja så var det slut med den gamle skik.

26. september 1912 blev min søster Kristiane gift med Poul Helgogaard, som havde overtaget sine forældres gård. Deres navne var Maren Sofie og Lars Jensen Nielsen, men de købte gårdens navn Helgogaard til familiens efternavn. Deres forældres gårde lå op til hinanden i byen. L.J.N. var i mange år sognefoged. De flyttede i året 1884 gården udenfor byen. Vejen dertil hedder nu Helgogaardsvej og ved den byggede de så huset, som de flyttede ind i 1912.

Samme år 3 måneder før var jeg på Rødkilde højskole og senere en måned fik jeg delingsføreruddannelse og ledede gymnastikken her i Kundby i 6 år, dog med afbrydelser, hvor jeg havde tre huslige pladser. I 1918 i Skals ved Viborg, hvor jeg havde en dejlig sommer, som dog også mindes på en trist måde, da det var det år den spanske syge rasede og krævede mange døde.

I 1921 blev Kundby lægebolig til salg. Den købte vi for 10.400 kr. og flyttede ind i den 11. maj efter en dejlig bryllupsfest i kirken og hjemmet. Roevirksomheden var i fuld gang, men da vi nåede 1930, kom landbrugskrisen og så var der ikke råd mere til den hjælp på gårdene. Heldigvis havde Andreas i sine unge år fået kursus i dræning. Den slags arbejde blev der en del af på egnen for ham, de sidste mange år kun med nivellering og tegning dræningskort.

På den tid fik vi købt jord af Jens Gregers Petersen. I forbindelse med den have, der var til huset blev der plads til både hønse- biavl og havebrug, som gav nogen indtægt og især meget arbejde. Det sidste gav vore gode venner, Rigmor og Jakob Madsen, som var blevet vore gode naboer, da de havde solgt deres gård, os en god hjælp til. Lige op til lå forsamlingshuset, der har vi tilbragt megen god tid i foredrags- ungdoms- og gymnastikforening. Dilettanter som vi begge var udøvere i samt mange gode sammenkomster og private fester, også både vort sølv- og guldbryllup.

Efter første verdenskrig og nøden i Tyskland kom en del børn her til Danmark. I september 1921 fik vi en lille pige Gertrud fra Berlin. Hun blev her et halvt år og kom en gang til før konfirmationen. Efter den tid var hun barneplejerske, blev gift og kom nogle gange med sin søn Peter. Sidste gang blev hun kaldt hjem, da krigen 1940 brød ud. I al den tid hørte vi intet, før der som ved et under kom et brev lige på vores sølvbryllupsdag. Så havde vi igen forbindelse, indtil de for snart mange år siden er døde alle tre.

To hold søskende fra København var her hos os hele deres ferietid igennem. Min søsters to dygtige piger Else og Rigmor og disse ferie børn har været os så god erstatning for de børn, vi ikke fik selv. Meget om hele tidsforløbet på så mange områder kunne nævnes, men det fører mig for vidt.

Efter 43 års forløb solgte vi det store hus i byen og flyttede fra alle vore gode naboer og genboer til det lille hus i Gartnerlunden, den nye store udvidelse af byen og kom til at befinde os lige så godt i de nye omgivelser. Her fejrede vi guldbrylluppet, men få år efter døde min kære Andreas. Så blev også det lille hus mig for stort og alt dette, jeg skriver, sker her i min stue på De Gamles Hjem i det Kundby, der har været rammen om hele min gode tilværelse.

Mørke skygger kom der jo, når jeg mistede mine kære. Nu sidst vor gode Else, som gennem de 69 år gav os så megen glæde og god hjælp. Her tænker jeg også på alle de dejlige juleaftener, vi to tilbragte sammen far, mor og Hans, først hos Kristiane og Poul senere hos Else og Niels, de 3 børn og Emil, som gennem de 3 generationer hører familien til.

Da Rigmor og Erik Skovgaard blev gift, kom de til at bo i Ledstrup, senere Nykøbing. Så mærkeligt er det gået, at alle deres 3 børn, Lene, Poul og Keld nu har hjem og familie i Egebjerg sogn. (Keld altså kun sommerhus). Da det også var der, jeg havde den gode sommer 1915, glæder det mig altid meget at komme hos dem og deres far og mor, at færdes på kendte egne og træffe en enkelt bekendt fra de unge dage.

Kundby den 28-8-1982.

Sofie Riis 87 år.

Efterskrift.

Når jeg endnu kan gå mine ture heromkring til kirke og kirkegård - ja, så kan jeg jo sige, at går jeg mod syd eller er det mod nord, så går jeg i mine forfædres spor.

Gylden høst

Nu toner der fra gård og hus

de kendte melodier

det stadig monotone brus

som sværmeri af bier.

Ja det er tærskværkets sang

der klinger over Danmarks vang

til arbejdsstabens travle leg

igen med høstens neg

Et stadigt kredsløb er de kår
der bonden er beskåret.
Han sår sit korn i tidlig vår
og høster hen på året.
Men når sin høst i hus han får
går tanken straks til næste år
afhængig er hver gård og boel
af somrens regn og sol
En gylden høst er bjærget
Det hele Danmark gavner
Den gode sunde danske rug
til intet bord man savner.

Lad andet sted man grave guld
når jeg har høstet laden fuld
af havre, hvede rug og byg
er jeg tilfreds og tryg
Den klang så smukt den melodi
fra Danmarks høstmaskiner
og stille ydmyg takker vi
ham, som vor høst velsigner.
Thi høsten fra den danske muld
Vi bytter ikke bort for guld
den frie bondes danske høst
er hele Danmarks trøst

Johannes Hagelsten